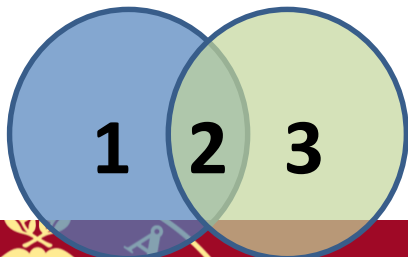
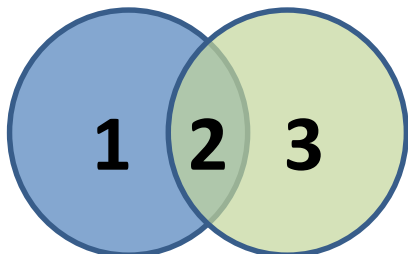
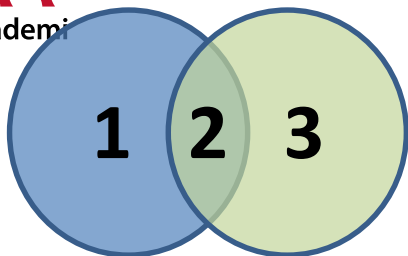

Effektiv informationssökning och korrekt användning av information

- Informationssökning med sökmaskiner
 - Boolesk logik/sökning med sökmaskiner
- Databaser
- Sociala medier
 - Fejknyheter
- Creative commons
- Källkritik/källhänvisningar
- Upphovsrätt/plagiering

Booleska operatörer

- AND (begränsar, förenar):
båda, dokumentet bör innehålla båda termerna samtidigt
- OR (utvidgar):
dokumenten kan handla om **antingen** endast det ena begreppet eller endast det andra eller båda
- NOT (gallrar, utesluter):
dokumentet bör **inte** innehålla denna term

Boolesk logik

- Ordningsföljd av operationer
 - Vänster till höger
 1. NOT
 2. AND
 3. OR

Google

- avancerad sökning
- Söktekniker <https://support.google.com/websearch/answer/2466433>
- Bildsökning <https://support.google.com/websearch/answer/112511>
- Tips och knep
<https://www.google.com/intl/sv/insidesearch/tipstricks/all.html>

Sök på Google

Jag har tur

Google på: [English](#) [suomi](#)

Avancerad sökning

Hitta sidor med ...

alla följande ord:

exakt följande ord eller fras:

något av följande ord:

inget av följande ord:

siffror mellan:

och

Så här använder du sökrutan.

Ange de viktigaste orden: tvåfärgad fransk bulldogg

Sätt den exakta frasen inom citationstecken: "rat terrier"

Skriv ELLER mellan alla ord som du söker: miniatyr OR standard

Sätt ett minustecken före ord som inte ska ingå i sökningen:
-gnagare, -"Jack Russell"

Sätt två punkter mellan siffrorna och lägg till en måttenhet:
10..35 kg, 300..500 USD, 2010..2011

Begränsa sedan resultatet utifrån ...

språk:

valfritt språk

Hitta sidor på språket du väljer.

region:

alla regioner

Hitta sidor som har publicerats i en viss region.

senast uppdaterad:

när som helst

Hitta sidor som har uppdateras inom angiven tidsperiod.

webbplats eller domän:

Sök efter en webbplats (t.ex. wikipedia.org) eller begränsa resultaten till en domän, t.ex. .edu, .org eller .gov

alla följande ord:

Ange de viktigaste orden: tvåfärgad fransk bulldogg

exakt följande ord eller fras:

Sätt den exakta frasen inom citationstecken: "rat terrier"

något av följande ord:

Skriv ELLER mellan alla ord som du söker: miniatyr OR standard

inget av följande ord:

Sätt ett minustecken före ord som inte ska ingå i sökningen:
-gnagare, -"Jack Russell"

siffror mellan:

och

Sätt två punkter mellan siffrorna och lägg till en måttenhet:
10..35 kg, 300..500 USD, 2010..2011

Begränsa sedan resultatet utifrån ...

språk:

Hitta sidor på språket du väljer.

region:

Hitta sidor som har publicerats i en viss region.

senast uppdaterad:

Hitta sidor som har uppdateras inom angiven tidsperiod.

webbplats eller domän:

Sök efter en webbplats (t.ex. wikipedia.org) eller begränsa resultatet till en domän, t.ex. .edu, .org eller .gov

termer som visas:

Sök efter termer på hela sidan, i sidrubriken, i webbadressen eller i länkarna till sidan som du letar efter.

SafeSearch:

Ange om du vill filtrera bort innehåll av sexuell karaktär med hjälp av [SafeSearch](#).

filtyp:

Hitta sidor i rätt format.

användningsrättigheter:

Hitta sidor som du har rätt att använda.

Söktips i Google

- AND
- OR
- NOT – före ordet du inte vill ha med i din sökning
- "katter hundar" kan ge bättre resultat än katter hundar (exakt matchning)

Söktips i Google forts.

- **Söka i sociala media**
Skriv @ före ordet om du vill söka i sociala media. Exempel: **@twitter**.
- **Söka efter priser**
Skriv \$ före beloppet. Exempel: **kamera \$400**.
- **Söka efter hashtaggar**
Skriv # före ordet. Exempel: **#throwbackthursday**
- **Söka med jokertecken efter okända ord**
Skriv * där något ska in i ordet eller frasen. Exempel "**världens största ***".
- **Söka efter tal inom ett intervall**
Skriv .. mellan två tal. Exempel: **kamera \$50..\$100**.
- **Söka efter relaterade webbplatser**
Skriv **related:** före en webbadress du känner till. Exempel: **related:dn.se**.

När använda sökmaskin?

För att hitta:

- ett smalt eller udda ämne
- en specifik webbsida
- en viss dokumenttyp, tex PDF
- många dokument om ett visst ämne

Olika sökmaskiner, söktjänster, sökmotorer...kärt barn har många namn...

Google

Ask

Bing

Ecosia

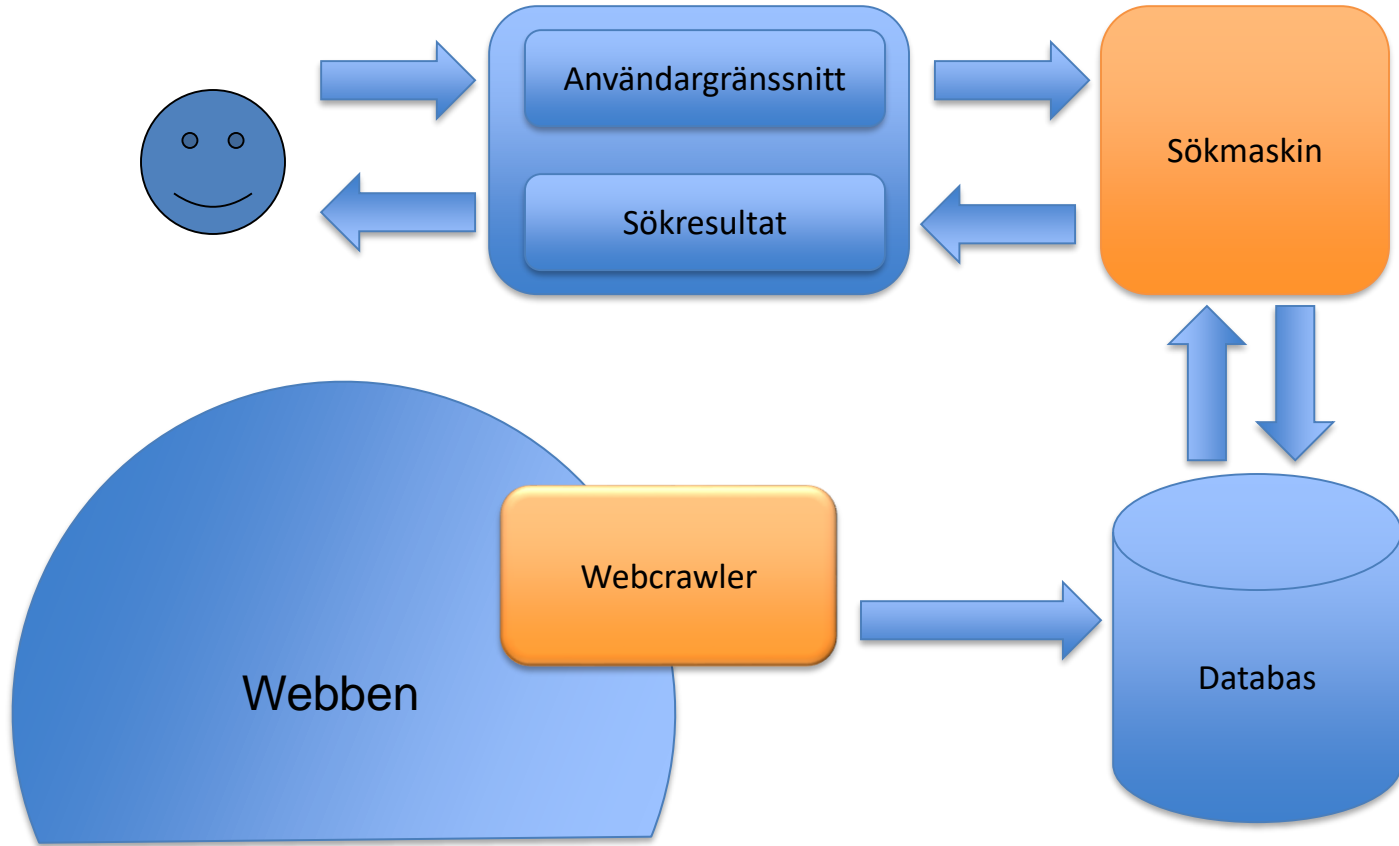
WolframAlpha

Metasökmaskiner

Disconnect

Dogpile

Mamma

Omfattning

- Ingen sökmaskin täcker mer än liten procent av www
- Viss överlappning i resultaten
- Även den osynliga/dolda webben som sökmaskiner ej når
 - Sajter som kräver lösenord
 - Sidor som sökrobotar inte får besöka (robots.txt)
 - Dynamiska sidor
- Även “falskt” material på sidor som taggas för att de ska hittas, men de innehåller inte vad de lovar

Osynliga webben

- De sidor, som sökmaskinernas robotar inte hittar kallas för djupa webben (deep web), eller osynliga webben (invisible web).
- Orsaker till att sökmaskiner inte hittar sidor är bland annat för att:
 - det inte finns länkar till sidan
 - upphovsmannen för sidan har blockerat sökmaskinernas sökrobotar
 - sidan kräver registrering
 - innehållet är publicerat i databasformat
 - sidan har lite text och består främst av bilder eller liknande innehåll

- <http://www.biblioteken.fi/sv>
 - Biblioteken.fi är en allmänt tillgänglig webbplats för informationsåtervinning och bibliotekstjänster
 - kirjastot.fi
 - libraries.fi
- Bibliotekens webbmaterial för undervisning
<https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/matbank/bibliotekens-webbmaterial-for-undervisning.pdf>
- Ditt meröppna bibliotek på nätet – öppet 24h/dygn
- Bibliotekens webbmaterial för undervisning
<https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/matbank/bibliotekens-webbmaterial-for-undervisning.pdf>

BIBLIOTEK +

SÖK INFORMATION +

LITTERATUR +

MUSIK +

NYHETER +

FÖR BIBLIOTEK +

Bibliotek

Sök bibliotek. Sök tjänster. Reservera och förnya lån.

Hitta bibliotek nära dig i **Biblioteksregistret!**

Böcker m.m.

Sök bibliotekens böcker och annat material – också i många bibliotek samtidigt.

Frank-samsök – alla bibliotekens böcker och annat material
Finna.fi – arkivens, bibliotekens och museernas material

Fråga

Fråga bibliotekarien – du får svaret till din e-post.

Den nyaste frågan:
Skulle vilja kolla mina nuvarande lån. Hur går det till?

Bibliotekskanalen

Litteratur och musik

Information om författare, böcker och musik.

Boksampo.fi – hitta intressanta böcker, författare och nya läsoplevelser

Sidospår – ungdomsböcker i Boksampo

Boksampo tipsar:
Onni Kokko

Fler tips >

Aktuellt

Understödsansökningar inlämnade hösten 2017 nu i...

Bibliotekens riksomfattande Biblioteksregister förnyas...

Störningar i eBiblioteket

Bibban 3/2017

Per Nyström

BIBLIOTEK +

SÖK INFORMATION -

LITTERATUR +

MUSIK +

NYHETER +

FÖR BIBLIOTEK +

Bibliotek

Sök bibliotek. Sök tjänster. Reservera och förnya lån.

Hitta bibliotek nära dig
Biblioteksregistret!

- Bibliotekskataloger och sökverktyg
- Bibliotekens kataloger: samsök
- Fennica: nationalbibliografi
- Finna.fi: arkiv, bibliotek, museer
- Fråga bibliotekarien
- Länkbiblioteket
- Lär dig hitta information
- Melinda: samkatalog

Fråga

Fråga bibliotekarien – du får svaret till din e-post.

Den nyaste frågan:
Skulle vilja kolla mina nuvarande lån. Hur går det till?

Bibliotekskanalen

Litteratur och musik

Information om författare, böcker och musik.

Boksampo.fi – hitta intressanta böcker, författare och nya läsupplevelser

Sidospår – ungdomsböcker i Boksampo

Boksampo tipsar:
Onni Kokko

Fler tips

Aktuellt

Understödsansökningar inlämnade hösten 2017 nu i...

Bibliotekens riksomfattande Biblioteksregister förnyas...

Störningar i eBiblioteket

Bibban 3/2017

Fler nyheter

- Sökmotorerna kan inte söka i databaser, men kan i allmänhet lokalisera dem
- Det gäller att välja sökord som pekar mot det osynliga materialet man vill åt, ofta ganska enkelt: databas/database ämnesord/sökterm

Lyckad sökning: checklista 1/2

1. Kontrollera att du förstår frågans ämnesområde och själva frågan: intervju sökaren noga innan du gör sökningen
2. Dela upp frågeställningen i mindre delar
3. Gör upp sökstrategin med beaktande av databasens egenskaper
4. Ändra sökstrategin enligt situationen, var flexibel
5. Begränsa inte sökningen för mycket i början
6. Undvik alltför allmänna ord

Lyckad sökning: checklista 2/2

7. Försök bredda den viktigaste aspekten i sökningen med synonymer, olika stavningssätt mm
8. Använd termlistor och andra hjälpmedel, tex tesauros,
9. Använd närhets och Boolska operatörer
10. Kontrollera förkortningar och deras betydelse

Exempel på några fritt tillgängliga databaser

- Medline <https://www.nlm.nih.gov/bsd/pmresources.html>
Referenser och abstrakt till artiklar i tidskrifter inom medicin, omvårdnad, hälsa och psykologi. Länkar finns till flera fulltextdatabaser.
- Google Scholar <https://scholar.google.se/> är en sökmotor för bland annat tidskrifter som är expertgranskade (peer reviewed), uppsatser, böcker och artiklar inom den vetenskapliga världen av bland annat universitet, förlag och vetenskapliga organisationer inom olika ämnesområden. Google Scholar har ingen egen ämnesordlista utan du söker med fritextord.
- Britannica <http://academic.eb.com/levels/collegiate> artiklar, videon

Checklista: för få träffar

- Är jag i rätt databas?
- Sökfrågan för specifik?
- Finns det överhuvudtaget litteratur om detta?
- Fler (andra?) söktermer?
- Närhetsoperatorerna för restriktiva?
- Användes Booles logik rätt?
- Tekniskt fel? Stavning?
- Skall jag rikta sökfrågan till ett fält med naturligt språk?
- Har jag med alla former av sökordet? Synonymer? Trunkering?

Informationssökning via sociala medier

Sociala medier inkluderar

(Lietsala, K & Sirkkunen, E. Social media.
Introduction to the tools and processes of participatory economy. Tampere: University of
Tampere, 2008)

- Verktyg för innehållsproduktion och publicering (t.ex. bloggar)
- Delning av innehåll (t.ex. Flickr, YouTube)
- Sociala nätverk (t.ex. Facebook, LinkedIn)
- Produktion i samarbete med andra (t.ex. Wikipedia)
- Virtuella världar (t.ex. World of Warcraft)
- Add-ons (t.ex. Google Maps)

- Vi skapar, delar och söker information i sociala medier/nätverk
 - En klassiker Wikipedia
- List of networking websites
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_websites

I sociala medier får och delar man information genom att:

- ”fråga andra användare i sociala medier, t.ex. i Facebook
- söka information på webbsidor som kan räknas som sociala medier, t.ex. i bloggar och wikin
- diskutera i egna nätverk
- följa olika flöden, t.ex. RSS-flöden från webbsidor
- följa rekommendationer och recensioner, t.ex. i Foursquare, Google Maps och Yelp
- producera och dela eget material för andras bruk och följa andras material, t.ex. nyheter och bilder i Pinterest, Facebook, Twitter etc.
- ge länktips och dela sidor i olika tjänster, t.ex. i Diigo.”

Biblioteken.fi

<http://www.biblioteken.fi/sv/informationssokning/sociala-medier-och-informationssokning#.VfgE7UZWJ94>

- är en sorts bluff eller medvetet spridande av desinformation
- kan ske via så kallade traditionella nyheter eller via sociala medier, med avsikten att vilseleda
- lektionsbanken.se (tips om att göra egna fejkade nyheter eller söka upp sådana)

Källkritik/Evaluering av informationsresurser

https://www.ischool.utexas.edu/~vlibrar y/_assets/graphics/evaluate.gif

Vanliga problem vid infosökning på webben

- Att fokusera sökningarna
- Att välja en bra sökmaskin för just den aktuella sökningen
- Att sortera bort felaktig information och disinformation, att skilja mellan åsikter, rykten, propaganda och verklig information
- Kollaborativt skriven och editerad information
- Att vara selektiv och inte bli lurad av saker som “ser bra ut”!
- Skannar ytligt efter mening
- Plagiering?

Guide Källkritik

- Källkritik på internet

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/kallkritik-pa-internet/>

Webben har förändrat
informationssökningen och gett
tillgång till global information.

Är all information på webben värdefull?

I motsats till publiceringsprocessen hos böcker och tidningar, finns det inga editorer eller personer som kollar fakta på webben och som skulle hindra att webbsajter med felaktig information skapas.

- All information på webben är inte korrekt eller värdefull!

Men det är inte heller allt det som finns i böckerna...

Hur vet man om man kan lita på en viss informationskälla?

Man vet inte.

Man tar reda på!

5 saker att titta på

1. Författarskap
2. Aktualitet
3. Innehåll
4. Objektivitet
5. Exakthet

1. Författarskap (1/2)

- Finns det en författare? Finns det någon underteckning/namn?
- Är författaren kompetent? En expert inom sitt område?
- Finns det ytterligare information (länkar) om detta?
- Sponsorerar någon webbsajten?
- Finns det någon länk till tilläggsinfo om författaren och sponsorn?
- Finns det andra ledtrådar till sidans förekomst?

1. Författarskap (2/2)

- Vem är ansvarig för sidan?
Vilka är deras kvalifikationer och associationer och kan man verifiera dem?
- Kan man verifiera informationen på sidan?
- Är informationen pålitlig?
- Har källan en känd organisation eller expert bakom sig?
- Är källorna till informationen givna? Kan man verifiera informationen?
- Kan författaren kontaktas?
- Kan författaren vara jävig?

Att evaluera författarskap

1. Vem som helst kan publicera på webben och det är inte alltid så lätt att veta vem som publicerat någon webbsajt.
2. Titta på header och footer-delarna på sidan och sök efter namn på författare, organisation, kontaktuppgifter. Även om författaren/ägaren namnges, betyder det inte att informationen är pålitlig.
3. Kolla om sidan sponsoreras av någon organisation.
4. Titta på urlen. Titta på domänen.
5. Kolla vem som länkar till sidan.

2. Aktualitet

- När har sidan skapats?
- Finns det datum på sidan?
- Om det finns, när är sidan senast uppdaterad?
- Hur aktuella är länkarna? Har någon länk ändrat/dött?

Att evaluera aktualitet

- Titta på header och footer-delarna och sök efter datum.
- Kolla koden. Finns det datum där? (högerklicka-View source/View page source)
- Kolla med Kommunikationsverket eller Whois för när domänen har registrerats.
- Kolla om alla länkarna fungerar.

3. Innehåll

- Vad handlar sidan om?
- Finns det mellanrubriker som tydligt visar vad sidan innehåller?
- Är navigeringen inom sajten klar och tydlig?
- Är ändamålet klart givet?
- Innehåller sidan fakta eller åsikter?
- Är det lätt att hitta innehållet (att navigera på sajten)?
- Är bilderna/graferna av hög kvalitet?
- Krävs det registrering? Kostar det?

Att evaluera innehåll

- Kolla header-delen för titlar och beskrivningar
- Kolla innehållet för mellanrubriker och nyckelord
- Kolla navigeringen för att få en överblick över innehållet
- Kolla länkar till externa resurser

Ibland är en webbsida bara “rolig”,
ett försök att lura, eller så är det
fråga om någons personliga åsikter.

Propaganda

Fejknyheter

4. Objektivitet

- Finns det några tydliga kontakter till någon organisation?
- Finns det en risk att informationen på sidan påverkats av organisationen?
- Är informationen subjektiv/objektiv?
- Är författaren/ägaren jävig?
- Är sajten designad för att påverka åsikter?
- Finns det reklam på sidan?

Att evaluera objektivitet

- Försök hitta ledtrådar om eventuella sponsorer och andra ägare
- Titta på urlen
- Kolla innehållet för att bestämma sidans ändamål och målgrupp
- Kolla vem som länkar till sidan och vart länkarna på sidan leder

5. Exakthet

- Är informationen pålitlig?
- Är materialet unikt, relevant, exakt?
- Innehåller informationen sakfel?
- Finns det en editor eller någon som har kollat att all fakta stämmer?
- Är källorna givna? Är de tillgängliga så att man kan dubbelkolla?

Att evaluera exakthet

- Kolla innehållet för stavfel och sakfel
- Kolla källorna och hänvisningarna
- Följ länkarna ut från sidan
- Dubbelkolla med andra källor
- Titta på motsvarande sajter (Similar pages)
- Kolla vad andra säger om sajten

Upphovsrätt

- UKM <http://minedu.fi/sv/upphovsratt>
- Kopiraitt-upphovsrättsliga frågor i skolor
<http://kopiraitti.fi/sv/>

Plagiat

- Medvetet eller omedvetet
- <https://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/upphovsratt/digitalaverktyg-1.151375>

Så hur skall vi lagligt kunna få tillgång till foton/verk?

- Fråga lov av upphovsmannen
- Använda foton/verk av upphovsmän som använder sig av Creative commons licenser

Om Creative Commons licenserna

<http://www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/>

Creative Commons Erkännande *cc by*

Licensen [Creative Commons erkännande](#) innebär att du, som upphovsman, tillåter andra att använda, sprida, göra om, modifiera och bygga vidare på ditt verk, även i kommersiella sammanhang. De som använder dina Creative Commons licensierade verk ska uppge att det är du som upphovsman, när de använder, bearbetar eller sprider ditt verk.

Creative Commons Erkännande Dela lika *cc by-sa*

Licensen [Creative Commons erkännande, dela lika](#) innebär att du tillåter andra att använda, sprida, göra om, modifiera och bygga vidare, skapa nya verk på ditt verk, så länge de anger att du är upphovsman. Om det skapas nya verk utifrån ditt verk så ska dessa verk spridas och licensieras med samma licens, alltså nya verk ska spridas under samma villkor.

Alla nya verk som skapas utifrån ett verk som har den här licensen ska ha samma licens, som ursprungsverket.

Creative Commons Erkännande Inga bearbetningar *cc by-nd*

Licensen [Creative Commons erkännande, inga bearbetningar](#) innebär att du som upphovsman tillåter spridning, kommersiell och ickekommersiell, men du tillåter inte att verket bearbetas. De som sprider ditt verk under denna licens ska sprida ditt verk oförändrat, och du tillåter alltså inte att verket bearbetas. I samband med användning eller spridning av verket ska upphovsmannen också anges.

Creative Commons Erkännande Icke kommersiell *cc by-nc*

Licensen [Creative Commons erkännande icke-kommersiell](#) innebär att du som upphovsman tillåter andra att använda, sprida, göra om, modifiera och bygga vidare på ditt verk, men inte att verket används i kommersiella sammanhang. I samband med att verket används så ska också upphovsmannen anges.

Creative Commons Erkännande Icke kommersiell Dela lika *cc by-nc-sa*

Licensen [Creative Commons erkännande, icke kommersiell, dela lika](#) att du tillåter andra att använda, sprida, göra om, modifiera och bygga vidare, och skapa nya verk utifrån ditt. Så länge de erkänner dig som upphovsman och att de verk som skapas utifrån ditt verk ska licensieras under samma villkor. De nya verk som skapas utifrån ditt verk kommer att ha samma licens.

Creative Commons Attribution Icke kommersiell Inga bearbetningar *cc by-nc-nd*

Licensen [Creative Commons Erkännande, icke kommersiell, inga bearbetningar](#) innebär att du tillåter spridning men bara i icke kommersiella sammanhang. Verk som ligger under den här licensen får inte bearbetas och den som använder verket måste du erkänna dig som upphovsman.

Kom ihåg

- Verkets namn
- Vem har gjort verket
- Hur får du sprida verket (på vilket sätt)
- Länka till licens, verk och upphovsman

Hur hitta material som licenserats med Creative Commons licens?

- med hjälp av avancerad sökning i Google.
Använd dig av den avancerade bildsökfunktionen då du söker bilder.
https://www.google.fi/advanced_image_search?hl=en-FI&fg=1
- Creative commons egen sökmaskin
<http://search.creativecommons.org/?lang=sv>

- Flickr
<https://www.flickr.com/>
- FreeFoto.com
<http://www.freefoto.com/index.jsp>
- Freeimages
<http://www.freeimages.com/>
- Pixabay
<https://pixabay.com/en/>
-

- Kom ihåg att dubbelkontrollera att bilden du vill använda verkligen får användas och får användas till det syfte du ämnar använda den till!
- På vilket sätt skall det framkomma vem som är upphovsman?

Creative commons

- En enkel förklaring på svenska av vad Creative Commons licenserna betyder.
<https://www.youtube.com/watch?v=Yd9dP3v1Oyk>
- Hur man använder CC
https://www.youtube.com/watch?v=T7ZjudT7u_M
- Så hittar och använder du bilder på nätet
<https://www.youtube.com/watch?v=cqBgPy1l1sQ>

Sidor jag rekommenderar att du använder dig av/bekantar dig med

- biblioteken.fi
- skolverket.se (speciellt under resurser för lärande → kolla källan)
- iis.se (här hittas en mängd nyttiga guider)
- lektionsbanken.se (fejcade nyheter)

